

PRIKAZI, OSVRTI I RECENZIJE

GEOPOLITIKA EMOCIJA

Dominique Moïsi, *The Geopolitics of Emotion: How Cultures of Fear, Humiliation and Hope Are Reshaping the World*, New York, Doubleday, 2009, p. 176

Nekada su studenti međunarodnih odnosa ignorisali značaj emocija. Globalnu politiku oni su posmatrali kao hladnokrvnu partiju šaha. Međutim, dovoljno je samo setiti se krstaških ratova, verskih sukoba ili velikih revolucija, pa da postane više nego jasno da su emocije oduvek oblikovale odnose između kolektiva. Značaj emocija za međunarodnu politiku posebno je istaknut u epohi globalizacije. Na početku 21. veka, sukob velikih ideologija iz prošlog veka zamenio je *sukob identiteta* ili je možda još bolje reći *potraga za identitetom*. Zbog nedostatka čvstih ideoloških oslonaca pitanje „ko smo mi?“, postaje centralno političko pitanje današnjice. U ovakvim okolnostima, emocije izbijaju u prvi plan i bez ozbiljnog hvatanja u koštac sa njima mi ne možemo razumeti kompleksnost savremenog sveta.

Ovo je osnovna teza od koje polazi vodeći evropski geopolitikolog i osnivač Francuskog instituta za međunarodne odnose (IFRI), Dominik Moizi, u svom najnovijem eseju *Geopolitika emocija*. Za razliku od Semjuela Hantingtona, koji je period globalizacije opisao kao *sukob civilizacija*, Moizi smatra da se pre radi o *sukobu emocija*. Na manje od dvesta stranica, u veoma pitkom i elegantnom stilu ovaj učenik slavnog Rejmona Arona pokazuje kako tri emocije: *strah, nada* i *poniženje* oblikuju savremene međunarodne odnose. Mapirajući dominantne emocionalne obrasce kroz indikatore poput javnog mnjenja, političkih izjava, arhitektonskih stilova, književne, filmske i pozorišne produkcije u različitim delovima sveta, Moizi iscertava tri velika geoemocionalna bloka.

U Aziji je dominantna *nada*, nastala kao izraz samopouzdanja koje su azijski narodi stekli naglim ekonomskim i socijalnim razvojem, postignutim tokom poslednjih nekoliko decenija. U osamnaestom i devetnaestom veku „Azija je predstavljala poeziju za Evropu, dok je Evropa za Aziju oličavala modernost“ (str.33). Danas je ta slika potpuno obrnuta. Azija je kontinent budućnosti, a Evropa postaje sve više muzej slavne prošlosti. Dve azijske države koje predvode ovaj „kontinent nade“ su Kina i Indija. Kineski neboderi svedoče o tome da je Zapad izgubio monopol nad modernizacijom. Kineska kultura sve je otvorenija prema ostatku sveta, što pokazuje dozu samopouzdanja koja je nekada krasila srednje kraljevstvo. Dvocifreni godišnji rast bruto nacionalnog dohotka doveo je do ekonomskog i društvenog razvoja nezapamćenog u savremenoj istoriji. Nada je prema Moiziju još prisutnija u Indiji, „najvećoj demokratiji na svetu“, gde je za samo dvadeset godina preko 100 miliona ljudi izašlo iz siromaštva. Uprkos mnogobrojnim

izazovima od zagađenja, preko loše uprave do siromaštva, 40 % svetske populacije koje živi u Kindiji (kako neki komentatori nazivaju Kinu i Indiju) veruje da je danas bolje nego juče, a lošije nego sutra. Sa izuzetkom Japana koji sve više deli zapadnu kulturu straha i Bliskog Istoka kojim dominira osećanje poniženja, ostatak azijskog kontinenta deli optimističku sudbinu Kindije.

Ako u Aziji vlada nada, na Bliskom Istoku dominira *poniženje* koje Moizi definiše kao osećanje da se ne kontroliše sopstveni život. „Poniženje je najjače kada se osećate da je Drugi ušao u vaš privatni život i učinio vas potpuno zavisnim” (str. 56). Bez nade ono vodi u očaj i destruktivnu želju za osvetom. Sa izuzetkom Ujedinjenih Arapskih Emirata, arapski svet je u potpunosti utonuo u kulturu poniženja koja prema Moiziju sprečava razvoj ovog dela sveta. Razlozi za to su mnogobrojni, od istorijskog opadanja arapskog sveta, koje je započelo u 17. veku, preko kolonijalne istorije i poraza u ratovima sa Izraelom, pa sve do problema socijalne integracije Muslimana u Evropi. Islamski fundamentalizam i terorizam samo su jedan način na koji ovaj svet pokušava da prevaziđe poniženja. Drugi je diplomatija poniženja kojom se arapske države služe kako bi izazvale osećanje griže savesti kod onih koji su možda nekada u tom poniženju učestvovali.

Zapad je ujedinjen kulturom *straha*, mada kako Moizi tvrdi Evropa i Amerika imaju različite strepnje. Evropski strahovi proističu iz sećanja na nasilnu prošlost. Osim toga, njih generišu i otvoreno pitanje evropskog identiteta, „ko smo mi?” u geografskom, političkom i kulturnom pogledu. Sa druge strane Atlantika strah pre svega izaziva strepnja od opadanja američke moći kao i od gubitka istorijske misije. Takođe, kod Amerikanaca strah izaziva pitanje „zašto nas mrže?”. Moizi na nekoliko mesta iskazuje veliki optimizam u to da Obamina pobeda može doneti preokret od kulture straha ka kulturi nade ne samo u SAD, već i šire. Iako on ne ulazi u ozbiljniju diskusiju odnosa aktera i strukture, on prećutno staje na stanovište da su akteri presudni za formiranje u ovom slučaju emocionalne strukture.

Pored ova tri geoemotivna bloka postoje države koje, kako kaže Moizi, predstavljaju „teške slučajeve” i koje nije jednostavno svrstati. Rusija je kombinacija straha, poniženja i nade u amalgamu mračnog narcizma. Izrael je šizofrena mešavina naseljeničke nade i bezbednosne paranoje. Konačno, dok je Afrički kontinent snažna mešavina očaja i nade, Latinska Amerika se nalazi u urođeničkom i anti-američkom populističkom talasu. Izuzetak je Brazil u kome je nada dominantna emocija uprkos raširenom urbanom nasilju.

U završnom poglavlju, Moizi karikira dva scenarija kako može izgledati svet 2025. godine. Prvi je svet u kome je pobedila *kultura straha*. Bliski Istok je nuklearizovan, Evropa je Balkanizovana, Azija se guši u zagađenju, a Amerika se povukla u sebe. Drugi je svet u kome je pobedila *kultura nade*. Izraelsko-palestinski sukob je rešen, OUN je reformisana, Amerika je odbacila dvojnu opasnost imperijalnog hibrisa i izolacionizma, a prigrllila je multilateralizam. Afriku su na noge podigli kineski investitori, a Južna Amerika je po uzoru na EU stvorila Latinoameričku uniju. Hrvatska je ušla u EU 2010. godine, a nedugo zatim je to učinio i ostatak Zapadnog Balkana.

Turska još uvek nije, ali se za to sprema tokom druge polovine 2025. godine (autor scenarija je ipak Francuz). Evropa napokon govori jednim glasom. Scenario u kome svetom dominira *kultura poniženja* je preskočen što donekle ovu emociju implicitno spušta na hijerarhijski niži eksplanatorni nivo. Svoj esej Moizi završava optimističkim stavom da svet može, samo ukoliko želi, da prigrli *kulturu nade*, pre svega kroz upoznavanje Drugog, prilagođavanje na izmenjeni svet u kome živimo, i optimizmom uz svest o tragičnom koje podseća i vreba.

Esej Dominika Mojsija je pravo osveženje za sve čitaoce željne novih ideja za razumevanje globalne politike u 21. veku. Najpre, on uvodi dugo ignorisana osećanja u jednačinu za razumevanje međunarodne politike. Moizi time otvara mogućnost za potpuno nov istraživački dnevni red, kao i za interdisciplinarnu saradnju nauke o međunarodnim odnosima sa kognitivnom psihologijom, pa možda jednog dana i sa neurobiologijom. Zatim, svojim esejom on na uspešan način miri ono što je naizgled bilo nepomirljivo: geopolitiku i etiku. Na žalost, zbog esejističke prirode teksta, Geopolitika emocija ostala je uskraćena za temeljnu konceptualnu diskusiju o emocijama, geopolitici, identitetu i globalizaciji. Na momente ovi centralni pojmovi deluju suviše pojednostavljeno, trivijalizovano ili se tretiraju samorazumevajuće. Primera radi, sâm pojam geopolitike se ni na jednom mestu u eseju zasebno ne razmatra, a u indeksu pojmova se čak i ne pojavljuje. Pored toga, Moizijev metod je impresionistički, na momente čak suviše anegdotski. Dok se kulturna produkcija koristi na veoma efektan način, esej obiluje anegdota iz ličnog iskustva autora ili njegovih prijatelja što više dolikuje novinarskom nego akademskom stilu. Konačno, iako esej nominalno pokriva ceo svet, autorova pažnja neuravnoteženo naginje Evropi, Americi i Aziji, dok se Africi i Latinskoj Americi posvećuje tek nekoliko stranica, a Australija se uopšte i ne pominje. Prostor bivše Jugoslavije se takođe ne analizira zasebno iako bi se moglo pretpostaviti da se ne uklapa u evropsku kulturu straha, već da je pre kombinacija poniženja i nade.

Uprkos ovim nedostacima Moizi ipak uspeva da svoju originalnu i provokativnu tezu uverljivo potkrepi i dokumentuje zanimljivim i neuobičajenim primerima. Ako je uspeo da pokaže relevantnost emocija za međunarodnu politiku, važno pitanje koje se nameće nakon čitanja ove knjige jeste „kako se kolektivne emocije razvijaju i menjaju?”. Iako ovom eseju možda nedostaje teorijska dubina i sistematičnost, on svakako predstavlja intelektualno nadahnuće akademskim istraživačima, da iznete ideje čvršće utemelje i ispitaju, a donosiocima odluka da ih primene na delu.

Filip EJDUS